

Historie a současnost tradičního náboženství v Beninu

NÁBOŽENSTVÍ VODUN

Kateřina Mildnerová

Zatímco v ostatních částech subsaharské Afriky dochází pod vlivem šíření monoteistických náboženství k zanikání původních afrických náboženství, v jižním a středním Beninu se můžeme setkat s jevem opačným, a sice jejich revitalizací. Tamější tradiční náboženství zvané *vodun*, známé v českém povědomí spíše ve své synkretické podobě z Haiti jako *vúdú*, přežilo traumatickou éru více než třísetletého obchodu s otroky, systematickou démonizaci křesťanskými misionáři, koloniální útlak Francouzů a postkoloniální marxisticko-leninistickou diktaturu. Své rehabilitace se *vodun* dočkalo až v souvislosti s demokratickými procesy na začátku devadesátých let, kdy získalo status oficiálního náboženství země. I přestože se tomuto náboženství dnes dostává politické ochrany a podpory, vliv komercializace a mezinárodního turismu jeho současnou podobu poznamenává.

Tradiční náboženství *vodun* má v současnosti vedle křesťanství a islámu status oficiálního náboženství Beninu, k němuž se hlásí přibližně 17 % z celkového počtu obyvatel 10,3 miliónů.¹ *Vodun* vyznávají především obyvatelé jižní a střední části země pocházející z etnické skupiny Adža-Fon (spadající do širšího etnického celku Eweů) a Joruba-Nago obývajících jihozápadní část Beninu poblíž nigerijských hranic, které navzájem spojuje dlouholetá historie slavné dahomejské říše. Náboženství *vodun* je rozšířeno také v sousedním Togu,² jižní Ghaně³ a Nigérii⁴ (zde se nazývá *oriša*). K jeho značnému rozšíření mimo africký kontinent došlo během transatlantického obchodu s otroky. Z oblasti Beninského zálivu, dříve nazývaného Otročí pobřeží, putovaly milióny Afričanů na práci do Brazílie, na Kubu a Haiti. Spolu s nimi se v Novém světě uchytilo také *vodun*, které přetrvávalo v různých synkretických obměnách až do dnešních dob. Afro-karibské kultury

jako například brazilské *candomblé*, kubánská *santería* či haitské *vúdú* (*voudou*) zachovávají dynamiku původního náboženství i africká božstva, jsou však silně modifikovány vlivem křesťanství.

Co je *vodun*?

Výraz *vodun* pocházející z jazyka *fon-gbe* znamená „Bůh“ či „sacra“.⁵ Etymologie slova *vodun* vyjadřuje podle antropoložky Suzanne Blierové sousloví, jež můžeme volně přeložit jako „odpočinout si (vo), abychom nabrali vodu (dun)“.⁶ Tento sémiologický překlad nás odkazuje na filosofii vnitřního klidu a rozjímání nezbytnou pro ponoření se do duchovního světa. V širším slova smyslu pak *vodun* označuje tři navzájem propojené entity: tradiční náboženství, jednotlivá božstva a kultovní předměty, jimiž jsou tato božstva reprezentována.

Ponechme nyní stranou otázku, zda je *vodun* skutečným náboženstvím, či jen směsicí různorodých kultů váza-

ných na jednotlivá božstva, a podívejme se na jeho hlavní charakteristiky.⁷ *Vodun* ve své podstatě představuje vysoce dynamický, eklektický nábožensko-magický a terapeutický systém vyznačující se vzájemným prolínáním dvou linií: (1) kultury předků vázané na rodové struktury a královské dynastie a (2) božstva vzniklá apoteózou přírodních elementů a meteorologických jevů. Určení hranice mezi kultem předků a kultem *vodun* je prakticky

nemožné. Roger Brand hovoří v této souvislosti o tzv. náboženské osmóze.⁸

Jednotlivé kultury *vodun* tvoří skupiny iniciovaných členů (*vodunsi*) organizovaných kolem hlavního kněze (*vodunon*) a posvátného místa – svatyně, kde sídlí daná božstva. Součástí každého kultu je jednak materiální kultura zahrnující kultovní předměty symbolizující dané *vodun*, jako jsou fetišové figury, posvátná keramika, oltáře, a také nemateriální kultura složená z oslavných písní (*oriki*), zdravic, magických formulí, legend a mýtů, tanců a rituálních tabu, jež jsou již po generace reprodukovány v rámci iniciačních rituálů.

Jednotlivá božstva můžeme podle místa výskytu a sektoru jejich kompetencí rozdělit do tzv. rodin nebeských božstev (*dži-vodun*), vodních božstev (*to-vodun*), zemských božstev (*ai-vodun*), božstev v rostlinách a zvířatech (*atime-vodun*) a osobních božstev.⁹ Mezi nejvýznamnější veřejná nebeská *vodun* patří například *Hevioso* – božstvo blesku trestající zloděje a vrahy, *Aidohwedo* – duhový had zajišťující materiální bohatství a plodnost či stvořitelská dvojice *Mawu-Lisa*. Nejvíce uctíváný z rodiny zemských božstev je bezesporu *Sapata*, božstvo způsobující neúrodnost polí a neštovice a také *Gu* – bůh války a kovu. Mezi osobní božstva spjatá s lidským osudem a tužbami patří šibal a osobní ochránce na cestách *Legba* či *vodun Fa* představující orákulum osudu a věštění. V současné době se v přímořských městech těší velké oblibě také synkretické vodní božstvo *Mami Wata* v podobě krásné a svůdné mořské panny lákající muže do mořských hlubin za vidinou slávy.

Kultury *vodun* již od svého vzniku úzce koexistovaly a prolínaly se s kultury rodinových a královských předků. Na rozdíl od

Fetišové figury vodun Sapata. Foto: Kateřina Mildnerová.

těch prvních, kteří jsou uctíváni pouze lokálně, jsou zbožštělí královští předkové uctíváni celoplošně a bývají mnohdy ztotožňováni s *vodun*. Mezi nejvýznamnější kultury královských předků v Beninu patří *Nesuhwe* – kult mrtvých panovníků a jejich rodin, *Agasu* – kult pantera, mytického předka-zakladatele královské dahomejské dynastie a *Tohosu* – kult mentálně a fyzicky postižených královských potomků.¹⁰ Obřady vykonávané k počtě zemřelého krále, doprovázené v minulosti četnými krvavými lidskými oběťmi, byly velkolepou přehlídkou jeho absolutní moci. Se vzpomínkovými a pohřebními obřady úzce souvisela také činnost tzv. tajných společností (například *Oro*, *Gelede*, *Engunun* a *Zangbeto*) strážících spravedlnost, veřejný pořádek a ochraňujících společenství před nebezpečím čarodějnictví.

Organizace kultů a náboženských rolí

Božstva *vodun*, jichž existuje na území dnešního Beninu několik stovek, jsou organizována do jednotlivých kultů, a to buď lokálně, tedy na úrovni malé společenské či teritoriální jednotky, anebo celoplošně – v tomto případě hovoříme o tzv. velkých, či veřejných *vodun* (např. *Sapata*, *Hevioso*, *Legba* aj.). Kultury mohou zpravidla sdružovat i několik božstev zároveň, jsou velmi variabilní a navzájem se regionálně odlišují. V praxi to znamená, že jedno a totéž božstvo může mít několik chrámů v jednom místě, a zároveň jeden chrám může hostit několik božstev zároveň.

Komunikaci se světem neviditelných sil zajišťuje řada rituálních specialistů zastávajících různé náboženské role, které podléhají přísnému hierarchickému uspořádání podle stupně dosažené iniciace.¹¹ Správou a vedením jednotlivých

kultů, dohlížením nad svatyní, formací nových členů, jakožto i vykonáváním obětí zvířat, je pověřen nejvyšší kněz kultu tzv. *vodunon* (etym. vlastník *vodun*). Tento muž zastává také funkci náboženského soudce, dohlíží nad dodržováním rituálních tabu členů kultu a má právo udělovat pokuty či rozhřešení všem, jež porušili zákony a příkazy vycházející od božstev. Doživotní funkce *vodunona* bývá dědičná po patrilinii, jeho zvolení muselo být v dřívějších dobách uzná-

no panovníkem, dnes již pouze *daagbo hounonem*, veleknězem *vodun* sídlícím v Ouidahu.

Mezi řádové členy kultu patří *vodunsi* (etym. manželky *vodun*), jejich úkolem je zhmotnění *vodun* během náboženských obřadů prostřednictvím transu v posedlosti duchem. Mezi nejčastější způsob, jak se člověk může stát *vodunsi*, patří duchovní vyvolení skrze věštbu *Fa* či slib božstvu. Zvláštní kategorií vyvolených tvoří osoby, jež představují přímou reinkarnaci *vodun* skrze nezvyklá narození anebo znamení jako jsou například albíni, dvojčata, fyzicky handicapovaní či lidé zasažení bleskem. Ti se stávají členy kultu automaticky, bez povinnosti podstoupit iniciaci. Další významnou skupinu náboženských představitelů tvoří věštcí-*bokononi* (etym. otcové posvátného tajemství) zasvěcení *vodun Fa*. V jejich kompetenci je kromě věštění také léčitelství, ochranná magie a boj s čarodějnicí.¹²

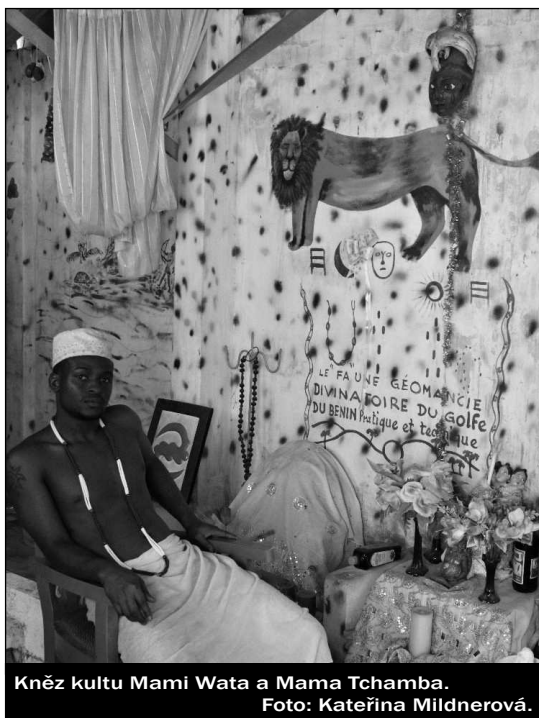
Historie a současnost vodun

Kořeny náboženství *vodun* sahají hluboko do předkoloniálního období. O uctívání tzv. fetišů, jak nazývali první Evropané magické předměty symbolizující božstva, se dozvídáme od portugalských cestovatelů, kteří navštívili pobřežní oblasti dnešního Beninu již v 16. století. Později, v 17. a 18. století, se pak Evropanům podařilo proniknout dále do vnitrozemí, do míst, kde se rozpínala věhlasná dahomejská říše, jejíž moc se opírala o válečnictví, obchod s otroky a mocné *vodun*. Podle profesora Emila Ologoudou,¹³ beninského historika a sociologa, můžeme historii náboženství *vodun* chronologicky rozdělit celkem do čtyř fází.

Období před vznikem dahomejské říše se vyznačuje decentralizací nábo-

ženských kultů. V této rané fázi představovalo *vodun* směsici různorodých kultů lišících se regionálně a etnicky. Náboženské tradice Hwedů, Hulů, Minů, Nagů i přes značnou náboženskou heterogenitu vykazovaly některé společné prvky, jako například uctívání předků¹⁴, uctívání krajty královské jako nejstaršího rodového předka.¹⁵

Druhou fází ve vývoji *vodun* představuje období od 17. do konce 19. století, kdy celému regionu dominovala dahomejská říše Fonů.¹⁶ Politická, náboženská a ekonomická moc byla soustředěna v rukou posvátného krále, který byl spolu se svou rodinou po smrti uctíván v rámci královských kultů předků. *Vodun* jako státní náboženství bylo zavedeno za vlády Agadží na začátku 18. století. Od samého počátku bylo neoddělitelně spjata s politickou a sociální strukturou Dahome – sloužilo na jedné straně jako nástroj konsolidace a legitimizace „absolutní“ moci panovníka, na straně druhé jako prostředek integrace celé dahomejské společnosti. Dahomejští panovníci razili politiku náboženské tolerance, jež představovala zároveň politickou strategii, jak zachovat mír v rozrůstající se zemi a zajistit si loajalitu podmaněných území. Spolu se začleňováním dobytých území docházelo také k integraci cizorodých náboženských tradic do stávajícího „panteonu“ fonských božstev, změně hierarchie lokálních božstev a centralizaci stávajících kultů.¹⁷

Kněž kultu Mami Wata a Mama Tchamba.
Foto: Kateřina Mildnerová.

K největší centralizaci kultů *vodun* došlo za vlády dahomejského krále Tegbesua (1740–1774), který spolu s matkou-královnou Hwanžile zavedl státní kontrolu nad všemi kulty *vodun* v zemi a reorganizoval jejich hierarchii tak, aby přiblížil náboženství zájmům královské dynastie. Podle Melvilla Herskovitse představovalo náboženství *vodun* v polovině 18. století vážnou politickou hrozbu pro vládnoucí dynastii, neboť jednotlivé kongregace nebyly organizovány na příbuzenském principu, ale zahrnovaly věřící z různých etnických skupin a geografických oblastí. Kněží měli moc přímo ovládat masu věřících. Jejich mistrovské ovládání kouzel jim navíc dodávalo na vlivu, který se mohl kdykoliv obrátit proti královské dynastii, jak se ukázalo na příkladu kněží kultu *Sapata*, kteří za krále Agadží zosnovali politické spiknutí. Tegbesu si byl této hrozby vědom a pokusil se tak o pacifikaci situace zavedením reformy náboženství. Centralizace náboženství se projevila především zavedením stvořitelské dvojice božstev *Mawu-Lisa* jako zploditelů dalších generací ostatních *vodun* a jejich povýšením na vrchol „panteonu“ fonských božstev. Podle Edny Bay měla stvořitelská dvojice „posílit ideologickou vizi mocenských vztahů v centru dahomejského státu, neboť tato dvojice zrcadlila vládcu zde na zemi, mocnou kpodžito Hwanžile a její královský protějšek Tegbesu“.¹⁸ Zatímco od poloviny 18. století vévodily náboženské scéně především kulty veřejných *vodun* a královský dynastický kult *Agasu*, od poloviny 19. století za krále Gheza (1818–1858) nabývá na moci královský dynastický kult postižených královských dětí *Tohosu* a kult královských princů a princezen *Nesuhwe*. Jeho následovník král Glele (1858–1889) konsolidoval moc královských kultů a povýšil je nad ostatní kulty tzv. „velkých“ *vodun* tak, aby posílil integritu říše, jež od poloviny 19. století čelila sílícímu tlaku Evropanů a také ekonomické destabilizaci v důsledku zrušení výnosného mezinárodního obchodu s otroky.

Třetí fáze vývoje *vodun* začíná příchodem křesťanských misí v roce 1861 a pokračuje obdobím kulturního a politického

vlivu francouzského kolonialismu. Misionářské aktivity lyonské *Společnosti afrických misí*, propagující v rámci civilizační mise rozvoj vzdělanosti a zdravotnictví v Dahome, směřovaly ke konverzi obyvatel včetně královských autorit. Katolická církev, uznávající autoritu pouze jednoho Boha, chápala místní náboženství v kategoriích modlářství, démonismu a fetišismu. *Vodun*, jež bylo v dahomejské společnosti silně zakořeněno, úspěšně odolávalo invazi západního monoteismu, zvláště pak v místech koncentrace tradičních politických elit jako Abomey, Allada či Porto-Novo. Rozpínání Francouzů pod rouškou pacifikační mise vyústilo i přes silnou rezistenci dahomejského státu v jeho vojenskou intervenci a zabor. Dahome se stalo r. 1894 francouzským protektorátem a o deset let později také francouzskou kolonií. Přímá koloniální správa opírající se o moc katolické církve prosazovala v letech 1900–1958 politiku kulturní asimilace, jež vedla k likvidaci tradiční politické struktury i náboženství *vodun*. V tomto období docházelo k potlačování tradiční kultury, řada zvyků a místních zákonů byla zakázána. Mimo zákon byla například postavena praxe lidských obětí během náboženských obřadů, vzpomínkové obřady královských předků a činnost tajných společností.

Post-koloniální období představuje poslední fázi ve vývoji *vodun*. Pod vlivem marxistické ideologie, jež krátce po získání nezávislosti určovala politiku i náboženství v zemi, bylo *vodun* systematicky potlačováno po vzoru neokoloniálního étosu civilizace a modernity. V rámci propagace nové politické linie byl zahájen tzv. anti-feudální boj, jenž měl za cíl vymýtit dřívější mocenské struktury vázané na královskou moc a tradiční náboženské instituce. Tradiční formy politické moci a náboženství *vodun* byly během vojensko-diktátorského režimu Mathieu Kérékoua demonizovány v kategoriích čarodějnictví a okultistických sil.

Tato rétorika získala živnou půdu především v letech 1975–1977, kdy byly vládou pořádány „hony na čarodějnice“ nejednou končící veřejným lynčem kněží a věřících *vodun*.¹⁹ V roce 1976 byl vládou vydán zákon, který zcela zakazoval praktikování *vodun*, pořádání veřejných náboženských obřadů, postupování iniciací nových členů a omezoval také činnost tradičních léčitelů a afrických křes-

ťanských nezávislých církví. Vědomí kulturní odlišnosti a náboženské svébytnosti pramenící ze slavné historie vydatně podpořené politickou liberální agitaací však vedlo v 80. letech k rehabilitaci tradičního náboženství. Mathieu Kérékou vyzval v rámci kontinuity nacionálního programu náboženské představitelů kultů vodun ke „spolupráci na revoluci“.

Osmdesátá léta (1982–1989) se nesla ve znamení ekonomické a politické liberalizace a také rehabilitace tradičního náboženství vodun, jenž mělo být institucionalizováno a začleněno do státních struktur.²⁰ Tehdejší vláda Nicéphora Sogla iniciovala vznik tzv. kulturních komisí majících za cíl propagovat tradici vodun jako národní kulturní dědictví. Retrationalizace v oblasti politické sféry a revitalizace náboženských tradic byla paradoxně zasazena do rámce modernizace a demokratizace společnosti.²¹ Kultury vodun měly vytvořit jednotnou strukturu náboženství, která by shromažďovala všechny představitelů kultů na národní i regionální úrovni po vzoru katolické církve. Do popředí se dostal diskurs náboženského *aggiornamenta*, tedy přizpůsobení víry a praktik vodun měnícímu se světu, nárokům modernity a novodobé demokracie.²² Ten vyústil v předložené nové reformy vodun obsahující kodifikaci náboženských aktivit, alfabetyzaci adeptů či zkrácení doby pobytu v iniciačním kempu z důvodu školní docházky. Ve stejném duchu se odehrál také festival Ouidah '92,²³ finančně podpořený organizací UNESCO, jenž měl za cíl propagaci kulturního bohatství Beninu na mezinárodní scéně.

Již od devadesátých let jsme pak svědky nezvratného procesu politizace náboženství vodun. Moc a autorita nejvyšších náboženských představitelů již není delegována okultní mocí a dána jejich postavením v komunitě tak, jako tomu bylo dříve, ale odvozuje se od jejich funkce a míry loajality k politickému establishmentu. Tradiční náboženství se v posledních dvaceti letech také značně zkomercializovalo a stává se předmětem obchodu.²⁴ Současná vláda prezentuje vodun jako kulturní komoditu, turistický artikl a součást národního kulturního dědictví, čímž dochází na některých místech k degradaci dříve posvátných rituálů na turistický folklór.²⁵

V neposlední řadě čelí vodun v současné době také rozmachu nových ná-

boženských hnutí. Mezi nejvíce rozšířené africké nezávislé církve protestantského typu patří *Église du Christianisme Céleste*, která podobně jako katolická církev v Dahome v 19. století pokračuje v tzv. „demonizační“ kampani. V beninských městech zdomácněly také nové progresivní kultury *nevodun*, které se od „tradičních“ vodun liší především tím, že nejsou vázány na konkrétní místo, zemi, ani rodovou komunitu. Lákají své nové členy z řad městské mládeže příslibem materiálního bohatství a ochrany před nemocemi a neštěstím způsobeným čarodějnictvím. Většina těchto kultů se zabývala v prostředí velkoměst a rekrutuje své členy z vrstev nejvíce zasažených sociálními převraty, jako jsou např. nezaměstnaní, zchudlé ženy bez podpory rodové komunity (případ kultů *Atingali* přicházejících z Ghany) nebo naopak *akowé*, nová elita, jež se díky vzdělání dostala k vysokým pozicím, anebo *nouveau rich* (noví zbohatlíci), kteří vyzývají *nevodun* jako patrony podnikání a úspěchu (například kultury *Alafia* z Nigérie).²⁶ Zatímco uctívání klasických vodun vždy bylo a je orientováno primárně na potřeby celého společenství (domácnost, rodina, rodová komunita), nová vodun jsou zaměřena především na jedince a jeho osobní úspěchy. Kultury *nevodun* se tak dokonale adaptovaly na dynamiku současné beninské společnosti založené na tržní ekonomice, v níž úspěch je chápán v kategorii individuální akumulace kapitálu. Růst individualismu a konzumerismu ve velkých aglomeracích vede nejen k proliferaci *nevodun*, ale také k větší oblíbě „tradičních“ osobních vodun (např. *Fa*, *Legba*, *Hovi*) či kultů zaměřených na získání materiálního bohatství a osobní úspěch (např. *vodun Aidohwedo*).

Závěr

Náboženství vodun se v průběhu historie vždy pružně a dynamicky přizpůsobovalo měnícím se sociálním a politickým podmínkám. Nejednou prokázalo svou resistenci a životaschopnost v těžkých represivních obdobích měnících se politických režimů. Ačkoliv někteří autoři upozorňují na nebezpečí jeho úpadku vlivem sílícího vlivu nezávislých křesťanských církví a také postupující „modernizace“ společnosti, která s sebou nese nebezpečí racionalizace a privatizace náboženství, osobně si myslím, že není důvod k obavám z jeho zániku. Náboženství vo-

dun má v beninské společnosti neotřesitelné základy stojící na kolektivním vědomí historické kontinuity, provázanosti se sociální a politickou strukturou a silné kulturní identitě jeho stoupenců. Cestu k budoucnosti má otevřenou také díky své pověstné toleranci k ostatním náboženstvím a schopnosti pružně se adaptovat na měnící se svět. ■

Poznámky

- 1 Sčítání z roku 2013. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Benin (staženo 16. 10. 2015).
- 2 V Togu vyznává vodun cca 50 % z celkového počtu 6 milionů obyvatel. Jsou to především Eweové a Minové obývající jihozápad Toga.
- 3 V Ghaně vyznává vodun přibližně 38 % Eweů obývajících oblast jihovýchodní Ghany, kteří tvoří 13 % z celkového počtu 26 milionů obyvatel. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Ghana (staženo 16. 10. 2015).
- 4 V Nigérii praktikuje vodun (*oriša*) přibližně 8 % z celkového počtu 174 milionů obyvatel. Jsou to především Jorubové na jihovýchodě země. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Nigeria (staženo 16. 10. 2015).
- 5 Poprvé se tento výraz objevuje v tištěném dokumentu španělského katechismu *Doctrina Christiana* z roku 1658, který byl s pomocí místních tlumočnicků přeložen do jazyka Ayizo. Výraz vodun se zde objevuje více než šedesátkrát a je přeložen do španělštiny jako „bůh“, či „posvátný“. Viz. Henri Labouret, Paul Rivet, *Le Royaume d'Arda et son Évangélisation au XVIIe siècle*, Paris: Institut d'Ethnologie, 1929.
- 6 Suzanne Blier, *African vodun: Art, psychology and power*, Chicago: The University of Chicago Press, 1995, s. 38–39.
- 7 Mezi nejvýznamnější antropologické práce týkající se náboženství vodun v Beninu (a Togu) patří: J. Melville Herskovits, *Dahomey. An ancient West African kingdom*, New York: J. J. Augustin publisher, 1938; Pierre Fatumbi Verger, *Dieux d'Afrique. Cultes des Orishas et vodouns à l'ancienne Côte des esclaves en Afrique et à Bahia, la Baie de tous les saints au Brésil*, Paris: Paul Hartmann, 1954; Roger Brandt, *Dynamisme des symboles dans les cultes Vodun*, Paris: Université René Descartes, 1972; Claude Rivière, *Anthropologie religieuse des Evé du Togo*, les nouvelles éditions africaines. Paris: Lomé, 1981.
- 8 Roger Brandt, *Dynamisme des symboles dans les cultes Vodun*, Paris: Université René Descartes, 1972, s. 35.
- 9 Kateřina Mildnerová, *Pití fetišů. Náboženství a umění Beninu*, Praha: Malvern, 2015, s. 38–40.
- 10 Kateřina Mildnerová, „Tradiční africké náboženství v Beninu. Kult rodinných a královských předků“, *Antropowebszín*, 2006, č. 3, s. 1–14.
- 11 Až na několik výjimek je podstoupení iniciačního obřadu nezbytným předpokladem pro vstup do kultu vodun. U Fonů podstupují adepti výcvik kolektivně, ve skupině složené z deseti až dvaceti osob (výjimkou jsou *bokononi*, kteří jsou iniciováni individuálně u svých mistrů). Délka iniciačního pobytu noviců se liší podle jednotlivých kultů a geografické oblasti. Zatímco v dřívějších dobách mohla iniciace trvat i několik let, dnes se z důvodů školní docházky délka pobytu v iniciační chýši krátí pouze na několik měsíců (data z terénního výzkumu 2008).
- 12 Kateřina Mildnerová, *Pití fetišů... s. 270–279.*
- 13 Osobní interview (duben 2011, Ouidah).
- 14 Podle Meyera Fortese představuje kult předků univerzální základ všech náboženství subsaharské Afriky. Meyer Fortes, *The dynamics of clanship among the Tallensi*, Oxford: International African Institute by the Oxford University Press, 1945.
- 15 Kult hada rozšířený v dávných dobách po celém západním pobřeží subsaharské Afriky představuje jed-

⇒ Ostatní poznámky, shrnutí a medailonek autorky jsou na další straně v rámečku dole.

⇒ *Dokončení poznámek z předchozí strany.*

- no z nejstarších afrických náboženství, jak dokazují vykopávky hliněných sošek z 12. století z oblasti delty Nigeru. V oblasti dnešního Ouidahu byl nejstarším kultem posvátný had *Dangbe*, který zdokumentoval mezi Hwedy jako první Guillaume Bosman v knize *A new and accurate description of the Coast of Guinea*, New York: Barnes and Noble, 1705.
- 16 Mezi nejvýznamnější práce týkající se historie dahomejské říše patří: J. Melville Herskovits, *Dahomey. An ancient West African kingdom*, New York: J. J. Augustin publisher, 1938; Robert Cornevin, *Histoire du Dahomey*, Paris: Berger-Levrault, 1962; William John Argyle, *The Fon of Dahomey. A history and ethnography of the old kingdom*, Oxford: Clarendon Press, 1966; Robin Law, *Dahomey and the end of the Atlantic slave trade*. Boston: Boston University, African studies centre, 1992.
- 17 Dobyť přístavního města Ouidah dahomejskou říší v r. 1727 přineslo místním Huedům kromě ztráty územní a politické svrchovanosti také nečekanou změnu uspořádání tradiční trojice lokálních božstev *Dangbe* (posvátný had), *Loko* (posvátný strom) a *Hu* (moře). Dahomejský král Tegbesu ve snaze vytvořit z Ouidahu spojení a magicky ovládnout transatlantický obchod s otroky povýšil *daagbo houonona*, hlavního kněze kultu moře *Hu*, na nejvyššího kněze všech ostatních *vodun* v této oblasti, čímž degradoval historicky nejstarší kult posvátného hada. Vodní božstvo *Hu* pak bylo začleněno do „panteonu“ dahomejských *vodun* a pro svou spojitost s vodou přidruženo k již existující rodině božstev hromu a blesku *Hevio-so*. Dokladem silné náboženské centralizace je spo-

jení těchto dvou božstev v Ouidahu, kde kult blesku a hromu před příchodem Fonů prakticky nikdy neexistoval.

- 18 Edna G. Bay, *Wives of leopard. Gender, politics and culture in the kingdom of Dahomey*. Virginia: The University press of Virginia, 1998, s. 24.
- 19 Camilla Strandsbjerg, “Kérékou, God and ancestors: religion and the conception of political power in Benin,” *African affaires*, 2000, roč. 99, č. 396, s. 395–414.
- 20 Richard Banégas, *La démocratie à pas de caméléon. Transition et imaginaire politique au Bénin*, Paris: Karthala, 2003.
- 21 Emmanuelle Kadya Tall, “De la démocratie et des cultes voduns au Bénin.” *Cahiers d'études africaines*, 1995, roč. 35, č. 137, s. 195–208.
- 22 Cédric Mayrarque, “Le religieux et les législatives de mars 1995 au Bénin”, *Politique africaine*, 1995, č. 58, s. 157–162.
- 23 Ústředním tématem festivalu Ouidah '92 bylo „africko-americké shledání“, tedy setkání adeptů tradičního náboženství *vodun* v Beninu se členy africké diasporu na Haiti, Kubě a v Brazílii praktikujícími odvozené formy náboženství *vodun* v Novém světě, jako jsou *candomblé*, *santería* a *vudú*. Cílem festivalu bylo jednak oživení veřejné debaty zamlčované historie týkající se transatlantického obchodu s otroky a také navázání mezinárodní spolupráce mezi náboženskými kongregacemi, jakožto i vládami států s početnou africkou diasporou tak, aby byl podpořen zahraniční turismus. Viz. Emmanuelle Kadya Tall, “Imaginaire national et mise en patrimoine dans l'Atlantique sud: Candomblé de Bahia et cultes vodun au sud-Bénin”, *Lusotopie*, roč. 16, č. 2, 2009, s. 133–155.
- 24 Jung Ran Forte, “Marketing vodun. Cultural tourism and dreams of success in contemporary Benin.

Cahiers d'Études Africaines, 2009, roč. 1, č. 193/194, s. 429–452.

- 25 Např. *Zangbeto* v Porto-Novu, věštecké seance v turistické vesnici Ganvie apod.
- 26 Cédric Mayrarque, “Démocratisation politique et revitalisation religieuse. L'exemple du culte vodun au Bénin,” otištěno v: *Religion et transition démocratique en Afrique*. François Constantin and Christian Coulon (eds), Paris: Karthala, 1997, s. 135–161.

Vodun Religion

This article focuses on historical development and contemporary shape of the traditional religion vodun in southern Benin. The dynamic system of beliefs and ritual praxis of ethnic groups Adja-Fon and Yoruba is treated within historical, political and cultural context of the Dahomean kingdom, European Christianisation and colonisation up to the totalitarian and democratic regimes of post-colonial era. The vodun is presented as an eclectic and dynamic magical-religious system that has manifested an obvious ability to resist political reprisals and to adapt to changing social and political conditions in different historical periods.

Mgr. **Kateřina Mildnerová**, Ph. D., česká afrikanistka, sociální a kulturní antropoložka specializující se na náboženství a umění subsaharské Afriky. Svou pozornost věnuje fenoménu afrického čarodějnictví, magie a léčitelství, nezávislým křesťanským církvím, tradičnímu africkému náboženství a umění. Je autorkou publikací *Můj soused čaroděj* (Jota, 2011); *Pití fetišů. Náboženství a umění Beninu* (Malvern, 2012); *From where does the bad wind blow? Spiritual healing and witchcraft in Lusaka* (Lit Verlag, 2015).